

Lene Scharling Thomsen : Lacans la lalangue

Når det taler - Øjeblikket

Det spørgsmål som Freud stiller om viden i psykoanalyse åbner en stadig essentiel debat. Denne viden vil i denne artikel [\[1\]](#) blive artikuleret ud fra den måde som Lacan, i forhold til hans læsning af Freud og hans kliniske erfaring, definerer "lalangue" på, hvilket også her er spørgsmålet om psykoanalysens felt.

Hvad mener Lacan med *lalangue*? Hvad er det han gør opmærksom på? Hvilke konsekvenser drager Lacan ud fra hans læsning af Freud, og ud fra det terapeutiske forløb, og som han skriver *lalangue*? På hvilken måde siger *lalangue* noget om det individuelle og det universelle, og dermed også om det sociale liv?

Som mulige svar på disse spørgsmål tager denne artikel Lacans første udlægning af *lalangue* i *Le savoir du psychanalyste* [Psykoanalytistens viden], *leçon du 4 novembre 1971* op punkt for punkt. Dette seminar fandt sted samme år som seminaret ... *Ou pire* [...*Eller værre*] i la chapelle de l'hôpital Sainte-Anne. Det er med disse seminarer, at Lacan for første gang skriver *lalangue*. Andre seminarer og tekster af Lacan vil blive inddraget, når fremstillingen synes relevant.

Som allerede omtalt i denne artikelrække under titlen *Lalangue* har Freud fra barn kendt til flere sprog i sin familie (Yerushalmi 1991). Selv tilegnede han sig det tyske sprog, som han endda fik en pris for (Goethe prisen 1930). Ikke blot ud fra dette, men også ud fra Freuds kliniske og teoretiske forskning samt de konstateringer han gør sig omkring det ubevidste - som vitser, lapsus og drømme - er det et faktum, at psykoanalyse ikke er baseret på sprogets præcise udtryk som entydige gældende udsagn, men ud fra den antagelse at sproget er, fra tidernes morgen, et system bygget op af elementer, der kan have flere betydninger (Freud *Das Interesse an der Psychoanalyse* 1913). Det ubevidste angår således sproget uanset hvilket sprog, sådan som Freud konstaterer dette.

For Freud var ubehaget hos den enkelte forbundet med en for stærk fortrængning af det seksuelle, og løsningen syntes til at starte med at være, at gøre det der var ubevidst bevidst for at opnå større seksuel frihed. Den andet ubehag, det i de sociale sammenhænge (Freud *Das Unbehagen in der Kultur* 1929), hvor den seksuelle lyst ikke kun er et foretagende i forhold til den seksuelle partner, er da hos Freud, og som Lacan insisterede på, dét der kan opfattes som et lystobjekt, der aldrig opnås, da det til stadighed synes at være uden for rækkevide. Dette observeres i ægteskabet eller parforholdet ud fra det dobbelte synspunkt: intimsfæren og det offentlige rum. Det der altid er i vejen er for kvinden, at manden aldrig er god nok, og for manden, at han bliver ved med at søge uden for sit parforhold, uanset hvor meget han holder af sin partner (Charles Melman *La Nouvelle économie psychique* 2009).

Det ubevidste er struktureret som et sprog

Det er i hans seminar *Le savoir du psychanalyste* 1971-72, at Lacan skriver dette nye : *lalangue* til brug i psykoanalyse. Når Lacan her taler om *lalangue* for første gang, tager han udgangspunkt i sin egen formulering : » det ubevidste er struktureret som et sprog « (*Le savoir* :13). Denne formulering er Lacan kommet frem til ud fra Freud. Som Lacan selv formulerer det, så

er hans metode at tænke Freud igennem igen [*Repenser Freud*]. » Hvor metoden er «, siger Lacan, » en vej, der tages op igen [*reprise* (litt. gentaget)] «^[2] ^[2] (Lacan *L'Objet* 1965-66 :344).

Lacan siger videre i *Le savoir* : » Jeg har ikke sagt, at *det ubevidste* er struktureret som *lalangue*, men *er struktureret som et sprog* [*le langage*][«] (Lacan *Le savoir du psychanalyste* 1971-72 :13).

Lacan gør her opmærksom på den teoretisk adskillelse mellem *la langue* ^[3] ^[3], sproget, der hér betyder tungemål (tunge), det talte sprog, og *le langage*, også sproget, som her er sprogbruget, det vil sige systemet af tegn som sproget kan skrives med.

Det er med reference til Saussures *la langue*, det talte sprog (Saussure *Cours de linguistique générale* 1916), at Lacan skriver *lalangue* ud i et ord.

Talen er således blandt andet det vi hører. Lacan definerer lidt senere i seminaret talen ud fra sprogbruget. Det er i sprogbruget, at man kan **adskille meddelelsen fra koden**, for » uden dette minimum af adskillelse er der ikke er **plads** til **talen** « (*Le savoir* :17). (*se videre*)

Lacan bruger senere betegnelsen » *la lalangue* « (Lacan *Encore* :223), der tilnærmelsesvis kan oversættes til dansk » sproget «, hvor han med den dobbelte form af artiklen » *la* « gør opmærksom på den *viden*, det handler om i *det der siges*. Det er en viden, der siges, uanset hvilket sprog det bliver sagt på. Således er den dobbelte bestemte form en måde at gøre opmærksom på det, der er fælles for alle sprog. (*se videre*)

Den viden der er relevant i psykoanalyse kommer Lacan ind på med det nye ord *lalangue*. For at definere dette *lalangue* fremhæver Lacan *le langage*, sprogbruget, sprogets tegn og grammatik, dets former og struktur som den logik, der har med det ubevidste at gøre.

Form og struktur

Form: Ord, poesi, retorik samt det kreative og det at overbevise

Det er således med reference til lingvisten Ferdinand de Saussure (Saussure *Cours de linguistique générale* 1916 :23), at Lacan gør opmærksom på adskillelsen mellem » *le langage* « (sprogets struktur) og » *la langue* «, hvor det første er sproget, hvis ord vi kan slå op i en ordbog (*Le savoir*).

Lacan siger : » [...] *Lalangue* har ikke noget med **ordbogen** at gøre, uanset hvilken ordbog det måtte være. [Det franske ord for ordbog,] *dictionnaire*, har at gøre med *la diction* [**diktionen**], med **udtalelsen**, det vil sige med **poesien** og med **retorikken** for eksempel, hvilket kan gå fra at være det **kreative**, til det at **overbevise**, eller i alt fald er dette meget vigtigt. Det eneste er bare, at det ikke har noget med det ubevidste at gøre « (Lacan *Le Savoir* :13).

Det som Lacan spørger ind til her er forholdet, eller forbindelsen, mellem de forskellige dele af det, der er sprog. Udtale [*diction*] er bygget op af ord. Et ord der udsiges tillægges en betydning. Ordenes definitioner kan videre defineres af andre ord og andre udtalelser. Ord kan skrives med tegn, og ordbogen definerer ord ud fra andre ord.

Ord, tegn og betydning har Lacan allerede i tidligere seminarer gennemgået ud fra Saussures arbejde. Lacan definerer dog, forskelligt fra Saussure. Signifianten [*le signifiant*], det skrevne, tegnede og også udtalte ord, tillægges en betydning kaldet det signifierede [*signifié*], der er det, der henvises til. At ordenes indhold kun kan forklares ved at kunne henvises til andre ord er således kæden af betydninger [*la chaîne signifiante*], kæden af det der giver mening, en kæde uden ende (Lacan). (*se videre*)

Sprogbruget er således det talte sprogs felt, sådan som Lacan benævner det i dette seminar *Le savoir* : » Det er derfor, jeg introducerer disse termer, jeg kalder dem »**Talens funktion og felt**« – hvor talen, den er funktionen – og hvor sprogbruget [...], det[...] er feltet. « (Lacan *Le savoir* :17)

Feltet henfører også til det felt der indgår i topologien med de ikke-orienterbare flader, som for eksempel Möbius-båndet og knudernes teori, som de borromeanske ringe, eller på fransk » den borromeanske knude «.

I det langt senere seminar *L'insu* siger Lacan, at formerne kan være forskellige, men at **strukturen** er gennemgående, eller at den affødes logisk (Lacan *L'insu* 1976-77 :16).

Sproget er ikke udelukkende et spørgsmål om hvordan det defineres via tegn men også et sprogligt substantielt og et biologisk materielt anliggende, hvor » lyd, organer, ord « udgør det at tale (Saussure *Cours de linguistique* 1972). Senere ser vi med Lacan, at kroppen er base for talen, talen som funktion [*la fonction*]. Det er de korporlige sanselige fornemmelser, der ligger til grund for talen og den semantik i det der bliver sagt. Det er i udtalen, at det der siges er noget der kan fornemmes, og som har med *lalangue* at gøre, siger Lacan. (*se videre*)

Det skal noteres, at i Lacans femstilling er der desuden mange implicite referencer, uden at disse kan klarlægges ud fra Lacans seminar. Her kan for eksempel blot nævnes Platons *Kratylos*, debatten med Sokrates om ordenes værdi.

Struktur: Gentagelsen har at gøre med det ubevidste

Lacan fortsætter: » [...] det ubevidste har først og fremmest at gøre med **grammatikken** (se også Lacan *L'Étourdit* in *Scilicet* 1973), det har også [...] alt at gøre med **gentagelsen**, [...] « (*Le savoir* :14).

I grammatik og syntaks indgår former for logik, og også gentagelsen er en del af denne logik. Lacan siger, at i » *lalangue* « isoleres dét, der er fælles for alle sprog, hvor : » det brugbare, det drejer sig om funktionen *lalangue*, det brugbare [*le versant*] for os psykoanalytikere, for de som har med det ubevidste at gøre, det er **logikken** « (*Le savoir* :14).

Det er blandt andet ud fra Freuds arbejde om *Widerholung* (Freud *Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten* 1914) og *Widerholungszwang*, som i *Hinsides lystprincippet* (Freud *Jenseits des Lustprinzips* 1920), at Lacan sidestiller **gentagelsen** med det **ubevidste** som et gennemløbende tema i hans seminarer. Lacan gør rede for gentagelsen gennem Freud og også gennem Kierkegaard (Adam 2005). » Gentagelsen er et tema som findes gennem hele forfatterskabet « (Adam *Lacan et Kierkegaard* 2005). Med Freud er det traumat, der er behandlet som essentielt i gentagelsen. Lacan siger i *Le Savoir*: » Denne gentagelse, det er dér hvor Freud opdager *det hinsides [l'au-delà]* i lystprincippet « (*Le savoir* 2005a :17 ou 2008b :18). Det der bliver klart, er at gentagelsen ikke uden videre kan ophæves. Med Freuds udlægning af **forsvarsmekanismerne** som værende en del af det ubevidste konkluderer Lacan med Freud, at dét der bliver gentaget, dét der **insisterer**, dét er **symptomet** (Lacan *L'insu que sait de l'une-bévue s'aile à mourre* 1976-77a :116).

Gentagelsen er således ikke kun knyttet til automatiske tanker og tvangshandlinger (obsessive compulsive), men til det, at den bevidste fornuft [*la raison*], for at kunne sige tingene, gentager symptomet. Freud siger i *Sorg og melankoli*: » man kan generelt observere, at mennesket ikke uden videre opgiver en libidinal position « (Freud *Trauer und Melancholie* 1915).

Den logik Lacan udleder ud fra gentagelsen fremstiller han både på matematisk, skematisk vis og via de topologiske former. Først med en række af plus og minus med reference til barnets leg med sit legetøj (Freud *Jenseits des Lustprinzips* 1920). Siden med skemaet L (Lacan *Le séminaire de "La lettre volée"* in *Écrits* 1966) og senere med diskursernes tetraeder. De

topologiske former som *torus* og *Möbius-båndet* indgår ligeledes i gentagelsens topologi. (*se videre*)

Først og fremmest benævner Lacan gentagelsens logik ud fra Freuds lystprincip som den logiske rækkefølge, hvor man netop ikke kan gå tilbage til noget uden at have kendt det først. Genkendelse kan kun finde sted, når der først har været noget, der kan **genkendes** (*Le savoir* :106).

Ved at følge det cirkelformede skema og skemaet L (Lacan *Le séminaire* in *Écrits* 1966) lader gentagelsen sig kun gøre ud fra *det tredje* i forløbet, hvor dette tredje er den bevægelse der **agerer** og foretager det konstaterende gående fra det andet (det uopnåelige og dermed uendelige) til det der var først. Den bevægelse tilbage [*rétroactive*] ophæver [*réversible*] ikke, men er da en bevægelse hen til dét der derved bliver det første EN. Det EN der opfattes som et oprindeligt udgangspunkt - oprindeligt uden at man egentlig var bevidst om det. At blive klar over dette er således et fjerde, der gør det muligt at relatere til denne logik (Lacan *Le sem. de »La lettre volée«* in *Écrits* 1966).

Gentagelsen er også den kierkegaardske konstatering, at man ikke kan vende tilbage til et før. Altså er gentagelsen aldrig det samme der gentages men noget nyt i det der er genkendeligt (Kierkegaard *Gjentagelsen* 1843). Lacan tager også dette op med Kierkegaard, især gennem det moment, der repræsenterer subjektet i forhold til den anden, hvor denne anden er både medmennesket og den store Anden (Adam 2005).

Det er tilbage i seminaret *Le savoir* at Lacan giver en logisk udlægning af gentagelsen mellem nul og et for at insistere på dette EN, som han allerede har gjort det i tidligere seminarer med Parmenide (fra Elea): » Gentagelsen kan selvfølgelig kun begynde ved den anden gang, som bliver fundet, for hvis der ikke var nogen anden, så ville der heller ikke være nogen første, som da er dén, der indleder gentagelsen. Det er historien om nul og et. Men kun med én kan, der ikke være nogen gentagelse på en sådan måde. For at der er gentagelse, ikke for at åbne det, er det nødvendigt, at der er en tredje. Det er det, det lader til, at man er blevet klar over apropos Gud. [...] det er selvfølgelig kun fra og med tre at han kan tro på sig selv « (*Le savoir* 1971-74 :43).

Det kan noteres her, at i Lacans fremstillinger er der ud fra spørgsmålet om psyken en vis sidestilling mellem den store Anden og Gud omtalt i teologien.

I skemaet L refererer Lacan til dialektikken hos Kierkegaard, om *øjeblikket* der taler om paradokset mellem det nærværende, det ontologiske her og nu, og dét der går ud over vores mulige opfattelse som det umulige uendelige.

At opfattelse ikke kun er en i tiden lineær foretagelse gennemgår Kierkegaard i *Gjentagelsen* ganske nøje, som også flere andre steder i hans værker. For Kierkegaard er det uendelige både noget, der er rettet tilbage i tiden, hvor *erindringen* [*se ressouvenir*] går videre end reminiscensen [*réminiscence*] hos grækerne, dén som romantikerne i Kierkegaards samtid tog op og det der er fremadrettet, der fra nuet, *øjeblikket*, går ud i al fremtid, » det muliges mulighed « (Kierkegaard).

Det kan her nævnes at Lacan taler om det præsente, som den fremtid der har været før nu [*futur antérieur*] (Lacan 56-57 :235; 58-59 :86; 61-62 :291; 68-69 :44), som en før nutid, som værende *det jeg (netop) har oplevet*.

Paradokset for Kierkegaard ligger her mellem det endelige og det uendelige. Han diskuterer således i *Gjentagelsen* om en medieringen af to modsatrettede momenter er mulig, som mellem bevægelse (Heraklit) og den statiske verden (Eleaterne, Parmenide). Kierkegaard tager denne diskussion op ud fra Hegel. Kierkegaard kritiserer Hegels *ophævelse*, som passagen der foregiver et nyt moment på formelle præmisser (« spekulation «), hvor Kierkegaards kritik ligger i det faktum, at det der spekuleres i ikke kan være definitivt. Derimod er *gentagelsen*, som Kierkegaard sidestiller med *Mediationen* hos grækerne » i Læren om Væren og Intet, Udviklingen af ”Øjeblikket” [*to eksaifnes*, Parmenide], det ”ikke-Værende” o.s.v. «, dét der modsiger Hegels teori (Kierkegaard *Gjentagelsen* 1843, 1963 :131). Gentagelsen er en fornyelse, der er nærmere virkeligheden, mener han. Gentagelsen insisterer således på det ontologiske, på individet og dermed også på det psykologiske.

Det kan her ses, at det man genkender i gentagelsen kan forstås som repræsentationen der udskiller sig fra virkeligheden. Det er illusionen som Freud omtaler den (Freud *Zeitgemäßes über Krieg und Tod* 1915, *Illusion* 1927) og som Lacan benævner som det komplekse fænomen *det imaginære*. Dette er muligvis én af grundene til at genkendelsen, eller anerkendelsen, til stadighed synes indgå i den psykiske økonomi i det der gentages.

Den identificering der kommer til udtryk i genkendelsen, i gentagelsen, kommer Lacan ind på lidt senere i seminaret *Le savoir*, men først indleder han det fundamentale emne *viden* i psykoanalyse.

Lacan siger: » [...] Jeg har insistet på forskellen mellem viden og sandhed. Så hvis sandheden ikke er viden, er den så ikke-viden? Aristotelisk logik: Alt det der ikke er sort, det er ikke-sort, [...] jeg har artikulert at **denne følsomme grænse mellem sandhed og viden**, det er præcist dér at den analytiske diskurs ligger «(Lacan *Le savoir* :12a).

Den aristoteliske logik siger i *princippet om det udelukkede tredje*, at der intet er ud over sandt og falsk. Senere tilføjes polyvalent logik. (Se også Lacan *L'identification* 1961-62 :239). Det der derfor er i sproget, i kæden af betydninger [*la chaîne signifiante*] og som ordbogen, den etymologiske, ikke relaterer til er, at *det udelukkede tredje* er dét, der er dette følsomme, som viden er.

Lacan referer også til, at det er umuligt i matematiske videnskabelige sammenhænge at komme frem til absolutte systemer, systemer hvori alt er indeholdt (ref.: Bourbaki. Gödel. » *den tomme mængde* «) (Lacan *L'insu* :121a).

Hvad er viden i psykoanalyse?

Viden i psykoanalyse

Fondamental primær viden i psykoanalyse – det bevidste og det ubevidste

» Er det nødvendigt «, spørger Lacan videre i *Le savoir*, » at vise, at der er en fundamental og primær viden i psykoanalyse? « (*Le savoir* :15b)

Lacan refererer her yderligere til Freuds artikel (Freud *Imago* 1917) der gør opmærksom på dét, der synes at være en hindring i det videre psykoanalytiske arbejde: at indsigt i det traumatiske ikke uden videre kan ændre traumets problematik.

Det er den resistens der optager Freud, og som Lacan med Freuds ord insisterer på ved at sige, at de glidninger der er **resistensen** kender vi alle til, at det er det resistente der favoriserer glidningerne (*Le savoir* :15b).

Det vil sige, at det ikke er nødvendigt at vise hvilken viden det drejer sig om. Det der siges, er betydninger der er væsentlige for subjektet. Uden det oplevende subjekt er der ingen mening, som dialektikken om selvbevidsthed, som ontologien fra grækerne til Hegel, sådan som Kierkegaard læser det (Lacan *Fonction et champ de la parole et du langage* in *Écrits* :292). Denne mening bibeholder en resistens der foretager glidninger (Lacan *L'instance de la lettre dans l'inconscient* in *Écrit* 1966).

Freud forklarer, siger Lacan, at det der er i denne problematik, det der er resistent, det er denne konsistens, som viden har. Denne består i, fortsætter Lacan, at når man ved noget, så er det mindste man således kan sige om det er: » [...] at man ved, hvad det er man ved. « Det er det essentielle i denne viden, eller dét ben, der er i vejen [***l'os, benet, litt. knoglen***] (*Le savoir* :16).

Freud siger det således: Dén der ved det, det er ***mig'et***. Lacan tilføjer at dette *mig* er sekundært i forhold til det, at en viden er

noget der vides : » Dét der dermed er det nye som psykoanalysen kommer frem til er, at **det er en viden, der ikke er sig selv bevidst** [*in-su*]. «

Der er altså ikke et umiddelbart kendskab til denne viden.

Lacan fortæller herefter i parentes eksemplet om dyr, hvor » - hvis det er et dyr, der lever på land, så har det en viden om, - det er noget det ved -, at det ikke skal opholde sig på ubestemt tid i vand. «

Lacan siger videre: » Hvis **det ubevidste** er noget der **overrasker** (*[skræk, bange, angst og overraskelsen]* Freud *Jenseits* 1920), så er det fordi *den viden* dér, det er noget andet end *den viden* vi har en idé om som i øvrigt altid er så lidt fundamenteret, da det jo ikke er for ingenting at man nævner **inspiration** og **entusiasme**, og det siden tidernes morgen, at *ikke bevidst viden* [*insu*], som det handler om i psykoanalyse, det er en **viden** der helt klart **artikuleres**, der er struktureret som et sprog « (*Le savoir* :16).

Det vil sige, at *den viden* man ikke er bevidst om artikuleres, og derfor er den viden der ikke er bevidst, struktureret som et sprog.

Vi er således tilbage ved Lacans udgangspunkt: » Det ubevidste er struktureret som et sprog «.

Freud siger i *Das interesse an der Psychoanalyse*: »[...] Da **det ubevidste** på den ene side **i sit forhold til det bevidste med hvilket det har så meget til fælles** [*vielele gemeinsam*] er nemt at beskrive og at følge i dets udviklinger, [så er det] at nærme sig *dén* [anden] side, der er den fysiske proces, [noget der] aktuelt synes helt udelukket. Det bør altså blive psykologiens objekt. « (Freud *Das philosophische Interesse in Das interesse an der Psychoanalyse* 1913 :113)

At det ubevidste ikke er noget, der er gemt væk men er til stede i det der udtrykkes, i den idé-form der kommer til udtryk, er vel det, der ligger til grund for Lacans sætning om at » det ubevidste er struktureret som et sprog «. Det der dermed samtidigt høres i det talte er den ubevidste logik og struktur.

De fem punkter i Det ubevidste er struktureret som et sprog

Lacan stiller fem punkter op, der definerer *det ubevidste er struktureret som et sprog*. Lacan indleder med at stille spørgsmålet: » Hvilket sprog ? « (*Le savoir*: 17b). Han svarer: » Hvis jeg taler om sprogbrug [*le langage*], så er det fordi det handler om **fælles træk** for at mødes i *lalangue*; selvom *lalangue* i sig selv er af stor variation, er der dog konstanter. «

Det vil sige, at de fælles træk handler om den logik, der er i sproget. Denne logik har med det ubevidste at gøre, da det er i sproget, at det ubevidste kommer til udtryk. Denne logik, dette ubevidste, synes at gøre det muligt at mødes i *lalangue* uanset hvilket sprog, uanset hvilken sproglig form.

Disse træk, identifikationstræk, definerer Lacan ud fra Freud (Freud *Die Identifizierung in Massenpsychologie und Ich-analyse* 1921) på tre måder: Der er kærligheden, det er identifikationen med faren, det er kærlighed til faderen. Der er der udover, også hos pigen, den hysteriske identifikation, hvor det er det samme lidelsessymptom, der er kopieret. Den tredje måde, som Freud omtaler, er identifikation der opstår ud fra et bestemt eller unikt træk, [*nur einen einzigen Zug* (Freud *Die Identifizierung* 1921)], som Lacan kalder et *trait unaire*, bogstaveligt oversat, et *én-træk*, et enestående træk, som Lacan siger videre : » som ikke specielt har med, - det er Freud, der understreger -, som ikke specielt har med kærlighed at gøre. En person kan være upåvirket i forhold til et unikt identificeringstræk, men det er ikke underordnet. « (*L'insu* 1976-77 :10).

Lalangue, siger Lacan i et senere seminar, har at gøre med vittigheden [*le mot d'esprit*] eller med udtrykket *et tanke-indfald* [*einfall*] [4][4] [4], sådan som Freud også betegner det. *Le trait d'esprit*, vittighedens træk, som det bogstaveligt kan oversættes, er det træk der gør, at der er et identifikationsmoment i vittighedens udtalelse, et træk med hvilket man tilegner sig *lalangue* (*L'insu* :9a).

Det skal bemærkes, at Lacans insisteren på stregen, eller et træk, identitetstræk, er vigtig her for forståelsen af den *sproglige* lighed Lacan opretter mellem *trait d'identité*, *trait unaire* og *trait d'esprit*, som også er den streg, *trait*, eller *barre*, stav, (som i bog-stav), der spærrer eller deler subjektet og som gør subjektet i stand til at forholde sig til den store Anden.

At *forholde sig til* er også stregen i den matematiske brøk, bogstaveligt afledt ud fra Saussure som det » forhold « der er mellem det skrevne ord og dets betydning (Saussure *Cours* 1916). Det unikke træk er det træk eller den streg eller stav i *einzigem Zug* hos Freud, som Lacan gør opmærksom på. Det er stedet, eller momentet, for det lacanske subjekt.

Det kan også sidestilles med det kierkegaardske øjeblik, i dialektikken om det uforenlige i paradokset (Adam 2005). Det identitetsskabende er netop muligt via det der **gentages**. Barnet lærer om sin omverden gennem det der gentages.

Hvad drejer denne ubevidste viden sig om?

Sandhed

Det første af de punkter Lacan definerer ud fra *det ubevidste er struktureret som et sprog* er spørgsmålet om, hvad der er sandt. Det er et spørgsmål, der er væsentligt i al udveksling. Lacan refererer til det han kalder » Talens funktion og felt. « (Lacan *Écrits* 1966: 237), hvor talen, *la parole*, er den funktion, der har sproget som felt.

» Talen [*la parole*] definerer den **plads**, som man kalder **sandheden** «, og han fortsætter: » [...] Det er i sproget at man blandt andet kan **adskille meddelelsen fra koden**. Uden denne minimale distinktion er der ikke plads til at tale. « (*Le savoir* :17b).

Det Lacan gør opmærksom på, er den fictions-struktur [*structure de fiction*] talen er. Det vil sige den lyver. Det er her Lacan siger sit famøse: » Sandheden siger kun sandheden – ikke kun halvt – i kun ét tilfælde, det er når den siger: » Jeg lyver «. Det er det eneste tilfælde, hvor man er sikker på, at den ikke lyver, da det formodes at sandheden kendes.« » Men *ellers* [der på fransk hedder *Autrement*] med stort A « siger Lacan, » henfører sandheden til den store Anden. [...] ellers er det muligt at den udsiges, sandheden, i det sagte, at sandheden udsiges, uden at talen selv ved af det. **Det er det, der siges, der ikke er bevidst om den sandhed, der bliver sagt** « (*Le savoir* :17b).

Lacan skriver det : » (S(/A) «, hvor A'et er streget over, og hvor S'et er subjektet. A er den store Anden, ikke den lille anden, medmennesket, og dette er uanset om vi er bevidste eller ej om hvem det er vi henvender os til.

Lacan siger senere i *Le savoir*: » En **sandhed** har intet indhold, en sandhed man kalder *én*, er en sandhed, eller også *lader den som om* den er det (*semblant*), hvilket er en forskel, der intet har at gøre med rigtigt og forkert; for hvis den er *en laden som om* er det netop, at den lader som om, at den er sandhed. « (*Le savoir* :30ab).

Den klassiske deling som grækerne foretager mellem den intelligente verden og den sanselige verden er her med Freud og Lacans læsning implicit. Således afværger Lacan at psykoanalytikerens position kun er intellektuel: » Det som nogen [...] fordømmer som værende intellektualiserende, det betyder simpelthen, at de er vant til at opleve, at det overhovedet ikke er nødvendigt, at det overhovedet ikke er nok at forstå noget for at noget som helst ændrer sig. Spørgsmålet om *psykoanalytikerens viden* er slet ikke om det artikulerer sig eller ej, spørgsmålet er at vide på hvilken **plads**, man skal være for at understøtte denne. « (*Le savoir* :22).

Sagt med andre ord, så er intelligens et spørgsmål om den plads man indtager. Denne plads er sådan som Lacan fremstiller psykoanalytikerens diskurs, da at indtage objektets plads *a*.

Hvad angår det sanselige siger Lacan netop: » Sproget [*le langage*] er uden tvivl gjort af *lalangue*. Dette er en videns-udtalelse om *lalangue* selv. Men det ubevidste er en viden, » en viden hvordan « [*savoir-faire*] med *lalangue*. Det, som man ved man kan gøre med »*la lalangue*«, sproget-et, går med andre ord langt ud over dét, som man kan blive bevidst om i sprogbrugets navn. Men det stiller det samme spørgsmål, som der stilles med termen sprogbrug [*langage*]; det er på den samme vej, men med denne forskel at det går langt videre, at det anticiperer sprogbrugets funktion, at *lalangue* **berører** [*affecte*] os først og fremmest ved alt det, som det indeholder af **effekter**, som **affekter**. « (Lacan *Encore* :223)

Det er her at Lacan bruger artiklen *la* foran *lalangue* : *lalangue*-et, *det sproget*, eller *sproget-et*, der betegner dét, der går langt ud over den bevidste viden.

Lacans eksempel om børnene - det er Lacan selv og hans søster der fra deres togkupé læser navnet på togstationen, hvor de er uenige om stationen hedder *Mænd*, eller om den hedder *Kvinder* [*Hommes Dames*], sådan som der står skrevet hen over de to døre til toiletterne på togstationens perron (Lacan *L'instance de la lettre dans l'inconscient* in *Écrit* 1966 :499) - er netop en illustration af diskussionens udfordring, at det der disputeres går gennem de sandhedsværdier, der er i de impliceredes affekt.

Det vil sige, at » viden opstår gennem dialog «, her også med (*stadigt*) henblik på Sokrates.

Det er muligvis heri, siger Lacan videre, at det kan fornemmes, hvad det er *lalangue* går ud på, og som ikke er *kommunikation*, men at *lalangue* er det man mødes i, altså også det at understøtte analysanden i den viden, der er.

Det er netop når analysanden vender blikket væk fra analytikerens, at sandheden, den han ikke kan sige lige ud, isoleres, hvilket gør ham i stand til at kunne tage denne op retroaktivt i gentagelsen.

I et af sine sidste seminarer (Lacan *L'insu* 1976-77) omtaler Lacan sandheden således: » Det som analysanden siger til den pågældende analytiker, det som han tror han siger, har intet at gøre med – og det har Freud set – dét der er sandt. Det som analytikerens ved, det er at analysanden taler ved siden af det, der er sandt, for *Sandheden* ignorerer han (*L'insu* :114a). «

Den viden det drejer sig om i psykoanalyse kan ingen sige, heller ikke psykoanalytikerens. Deri er hele pointen i, at psykoanalytikerens ikke taler, da han heller ikke kan sige *Sandheden*, men kun kan understøtte sandheden i analysandens tale. Vi kan her tilføje: Det er netop sådan Lacan betegner sin metode; han er selv en analysand, der taler om det, han læser hos Freud. Publikum befinder sig således på psykoanalytikerens plads.

I den nyere undervisning tager Charles Melman dette spørgsmål om sproget op, som for eksempel her: « Et sprog er at udlægge [*mettre à plat*] det man ved, uden at vide, at det er noget man har kendskab til » (Melman Czermak *Ephep* 2014).

I denne forbindelse kan tilføjes apropos sandheden - dog mest af oplagte kulturelle grunde og med en vis humor - Lacans famøse kritiske udtalelse ud fra Hegels *Åndens fænomenologi* : » Sandheden, det er Kierkegaard der giver den. « (Lacan *Angoisse* 1962-63 :30).

Lyst - Instansen - Øjeblikket

Det andet punkt af *det ubevidste er struktureret som et sprog* henvender sig specifikt til psykoanalytikerne. Lacan indleder: » det er dét som psykoanalytikere fortolker, som jo netop er i forhold til dét, der bliver sagt. Dét der manifesterer sig i talen er forbundet med **lysten** [*la jouissance*], som et **udbytte** [*bénéfice*]. Dette er uafhængigt af om udbyttet er primært eller sekundært, udbyttet er lyst [*jouissance*] «. (*Le savoir* :17b)

Lyst, eller tilfredsstillelse, er en oversættelse af den franske term *jouissance*, der igen er oversat fra Freud's tyske *Lust* eller *Lustgeföhle*. Disse termer har mange mulige betydninger på fransk [*plaisir, satisfaction, désir, jouissance*]. Desuden er *la jouissance* hos Lacan også ofte forstået som *libidoen*.

Det franske *jouissance* betyder både kropslig orgasme, og det er også en fransk juridisk term, der udtrykker den tilfredsstillelse, der er ved benyttelsen af ejendom. Lacan siger det også sådan: » Den velhavende borger, *le bourgeois*, har glæde af den virkelighed han lever i, lysten er dér. «

La jouissance hos Lacan, er således ikke kun lysten, orgasmen, men udtrykker hele den psykiske økonomi.

Lacan kommer frem til dette om lysten, der indfinder sig i talen, ud fra Freud og hans tre tekster: lystprincippet, realitetsprincippet og hinsides lystprincippet, hvorom Lacan siger, at de tre principper ikke er specifikt adskillelige. Han siger, at det strukturelt set er det samme for alle mennesker; princippet er lyst. Denne lyst har med bogstavet [*la lettre*] at gøre, siger Lacan (*Le savoir* :18).

Bogstavet er et tegn, den mindste enhed i et ord. Lapsus og vitser finder ofte sted i talen, fordi et bogstav falder ud, eller der kommer et bogstav til, der ikke skulle have været der. Den fejl der opstår, eller det komiske der kommer ud af fejlen, har med det ubevidste at gøre, sådan som Freud siger det. Det individuelle fejlende er kun komisk, når det berører den viden der er almen.

Lacan omtaler allerede bogstavet i » Seminaret om "The purloined letter" « (Lacan *Le séminaire de «La lettre volée»* in *Écrits* 1966 :11-61). Denne tekst er med til at fundere den litterære strukturalisme i Frankrig og spørgsmålet om ophav og identitet. Det er spørgsmålet om, hvem der er forfatteren til en tekst, hvor blandt andre Foucault (Foucault *Qu'est-ce qu'un auteur ?* 1969) debatterer den forudindtageteth der er omkring forfatteren.

Det kan i øvrigt bemærkes her, at denne forudindtageteth også netop er implicit omkring idéen om kønnet. Hvilket køn har skribenten? Forudindtageteth kan man derfor sige har med den viden at gøre, sådan som Lacan definerer den. (*se videre*)

Lacan konstaterer ud fra Freud, at det lysten vil realisere eller opnå har et *hinsides* objekt (Freud *Jenseits* 1920) » på den anden scène « eller » ovre på den anden bred «, hvor det for det omtalte stammefolk er døderiget ovre på den anden bred af floden (Freud *Totem und Tabu* 1912).

Lacan kalder objektet *objektet lille a*, hvor bogstavet a symboliserer objektet, hvilket på fransk også udspringer af et spil mellem homonymer : *lettre*, brev, *lettre*, bogstav, og så homonymet *l'être*, ånden, *det værende* psykiske oplevende, som det ikke er muligt at *sætte hånden på*. (*se videre*)

Lacan indser **genesen** i Freuds optegnelser omkring barnet i legetøjsscenerne (Freud *Jenseits* 1920), hvor den første er dén, hvor barnet gentagende gange smider legetøjet væk ind under en kommode og udbryder: » o-o-o-o «. Den anden scene er den, hvor en bobine i en snor kastes ud af sengen, som da ikke kan ses, dækket af sengens forhæng. Bobinen bliver trukket tilbage ind igen, og barnets kommentar er henholdsvis "fort" og "da" alt efter hvor bobinen er tilstede eller væk.

Objektet er til stede, når bobinen er væk, og **objektet er væk**, og dermed også **hinsides** når bobinen, repræsentanten for objektet, er til stede (Darmon 2004) (Scharling 2013 *ikke udgivet*)

Lacan siger i *Le savoir* : » **For at dette objekt fungerer**, er det nødvendigt at subjektet, dét der karakteriserer et subjekt, **ikke tilfredsstilles** « (*Le savoir*).

Det er her, det synes, at Freud's famøse eksempel om, at » moren er det ikke « er værd at lægge mærke til, da det ligeledes viser, hvordan det er umuligt at sige sandheden i forhold til objektet.

Freud noterer i *Verneinung* at patienten siger : »» Nu tror De sikkert, at jeg vil sige et eller andet belejligt, men jeg har slet ikke denne hensigt. « Vi forstår [siger Freud], at der netop er opstået en afvisning, der har invaderet projektionen. Eller: » Nu spørger De om, hvilken person det er jeg har drømt om. **Moren er det ikke**. « Vi bekræfter: » Altså er det moren«. Vi tager den frihed at se bort fra negationen og kun tillægge indfaldet betydning. « Freud siger videre: » Det er som om at patienten havde sagt: » Selv om det gik op for mig at denne person er moren, har jeg ingen lyst til at acceptere denne idé. «« (Freud *Die Verneinung* 1925).

Freud nævner også her, at når man spørger om, hvad patienten mindst ville bemærke, er det således dét, der er vigtigst.

Hvad angår objektet i genesen i denne **negation**, så ligner den genesen i legen med bobinen (Freud *Jenseits* 1920). Ved » De spørger om, hvem denne person i drømmen kan være «, er bobinen er væk, men objektet er til stede. Ved » Moderen er det ikke « er bobinen er til stede, og objektet er forsvundet i det hinsides. » Det er ikke moren « er sandt nok. Som Freud selv siger det, så har analysanden ingen lyst til at dette indfald er rigtigt. For den sandhed, der skulle være i dét, er uacceptabel og derfor uudholdelig [på fransk kan man i ordet *insupportable*, bogstaveligt talt forstå *insu-portable*, at det er det ubevidste, det drejer sig om at understøtte]. Man kan også høre det således, at *moren er det ikke*, at det er dér manglen er inkarneret, idet det er negationen der indikerer subjektet (ref. til temaet om Lacans negation). Det indirekte usagte tredje heri relaterer til den store Anden.

Lacan omtaler dette i *L'insu*, hvor han netop gør opmærksom på at udsagnet og negationen udgør ét. Dette er ud fra Freud, der siger, at der i det ubevidste ikke er nogen modsætninger, der er ingen negative værdier : » [...] det modsatte af *Verneinung*, eller sagt på en anden måde, det der bliver fulgt af en negation, det modsatte af *Verneinung*, er ikke Sandheden. [...] Når man siger det modsatte, så taler man altid om noget der eksisterer; og dette er rigtigt for den enkelte blandt andre, men der er intet tilsvarende universelt hér. Og det som man typisk genkender en *Verneinung* på er, at man bliver nødt til at sige en falsk ting for at kunne få en sandhed igennem. En falsk ting er ikke en løgn, [...] « (*L'insu* :90).

Tilbage til seminaret *Le savoir*, hvor Lacan siger, at Freud argumenterer i teksten Hinsides (*Jenseits* 1920), at det er i **gentagelsen** [*wiederholung*] at **lystprincippet** forefindes, og som Lacan tager op som » la *jouissance* «, nydelsen; dét, der er primus motor i gentagelsen [» *étalon le la répétition* « (Lacan *RSI* 1974-75 :98)]. Og hvor » [...] **symptomet** har den samme betydning som **sandhedsværdi** (*Le savoir* :28a). Senere siger Lacan i *L'Insu*: » Det som analysanden siger, mens han venter på selv at kunne bekræfte hvad han selv har sagt af sandt, er **symptomets varians** [*variété, vérité*]. « (*L'insu* :117a).

Lacan siger videre: » [...] det som formuleres af et *jeg* - en sandhed udsiges - uanset hvad det gør, uanset hvad det formulerer, er det noget der gentages. *Bogstavets instans* [*l'instance de la lettre*] har jeg sagt« (*Le savoir* :18).

Jeg'et omtaler Freud i spejls scenen, hvor barnet udtaler et *jeg*, der i spejlet opfattes, som det *selv* der afspejles som *mig*'et [*le moi*] (Freud *Jenseits* 1920). Lacan bemærker, at det er i dét øjeblik, der skiller det ene moment fra det andet, at objektet opstår, og er det *jeg*'et identificerer sig med. Lacan siger, det er det *jeg*, der dér udtrykker den **instans**, der har med bogstavet at gøre. Instancen er også det der **insisterer**, siger Lacan, i det **øjeblik** det indtræder [*l'instant*] (*Le savoir* :18b). Denne instans, eller *instance*, er også endnu en fransk juridisk term.

Det er ikke et tilfælde, at det er Kierkegaards **øjeblikket**, der er tale om. Øjeblikket hos Kierkegaard er blandt andet det blik han udveksler med Regine; øjeblikket der for resten af hans liv vil sætte ham i et dilemma. (Adam 2005).

Dette øjeblik [*l'instant*], siger Lacan, henfører til » en vis logik « (*Le savoir* :18). Lacan henfører til **sofismen** om de tre fanger, der kan komme fri, hvis de giver det rigtige svar.

De tre logiske etaper, der gør fangerne frie, er ikke en ren matematisk logisk viden, men en menneskelig viden, der er nødvendig for at fangerne bliver frie. Den første etape er øjeblikkets visuelle opfattelse [*l'instant de voir*], hvor synet har at gøre med dét der insisterer og dermed også har at gøre med **gentagelsen**.

De tre momenter resumeres ved: øjeblikket at se, tiden til at forstå og momentet for at konkludere [*« L'instant de voir, le temps de comprendre et le moment de conclure »*] (Lacan *Le temps logique et l'assertion de certitude anticipée* 1945 in *Écrits* 1966 :197).

Lacan omtaler videre det svært oversættelige *jouissance* i kuren, som ikke blot er nydelsen, for selv en negativ oplevelse har med la *jouissance* at gøre. Således er det vel her måske mere passende at tale om libidoen. Lacan siger: « Det der forbinder det I hører, i det der bliver sagt af analysanden, hænger sammen med lysten [*jouissance*] [...] « (*Le savoir* :17), og senere i seminaret: » Viden er af den samme orden som lysten [*jouissance*] « (*Le savoir* :23).

Derved kan det faktisk konkluderes, at der er ikke andet muligt end lyst.

Det reelle

» Det tredje punkt «, Lacan benævner, » er således det der **insisterer**, der for subjektet ikke er noget det finder. « [...] » Dette har intet med lysten [*jouissance*] at gøre, « fortsætter han, men Lacan siger ikke mere her i denne sammenhæng.

Det er senere i seminaret, at han kommer ind på det reelle: » Den første ting at gøre opmærksom på er helt præcist dissociationen, og det eneste interessante spørgsmål er at vide noget, vi momentvis kan kalde en korrelation til denne adskillelse i den seksuelle orgasme [*jouissance*], noget jeg kalder *lalangue*, der selvfølgelig er i forhold til noget, der har med det reelle at gøre, (men at det derfra kan føre os til matematiske formler [...]) « (*Le savoir* :39).s

Dette vigtige, det Reelle, tager Lacan op senere. Her handler det om at se hvorledes det reelle handler om det umulige. (*Se videre*)

Krop

Det fjerde punkt er spørgsmålet: » Hvor er det lysten indfinder sig ? «, hvor Lacan spørger: » Hvad er nødvendigt for at opleve lyst? Det er kroppen. For at nyde [*jouir*, føle lyst] er der brug for en krop. Selv de der lover himmelske sagligheder kan ikke undgå, at kroppen er med et eller andet sted. På godt og ondt, den skal være der. Der er brug for en krop, hvorfor ? « spørger Lacan videre. » Fordi nydelsens [lystens] dimension, for kroppen, det er den dimension, der hælder mod døden. « Dette er netop dét Freud ved når han annoncerer lystprincippet. » [...] dette har intet med hedonismen at gøre [...]. Det er, i virkeligheden [*en vérité*, i sandhed], ulystens princip. « (*Le savoir* :19b)

Lacan siger, at det er her Freud tager fejl, når han taler om at få ophidselsen ned, hvor Lacan siger, at denne ophidselse er selve princippet i alt det der benævnes lyst [*jouissance*]. Det er derfor at Freud bliver nødt til komme frem til, at der er noget der ligger ud over lystprincippet, siger Lacan og fortsætter: » Det er netop i *Das Unbehagen in der Kultur*, at Freud siger, at der ikke kun er en social repression, men der må også være en, han skriver det tekstuel: organisk « (*Le savoir* :19b).

Det er med emnet *dødsdriften* [drift: *trieb*] i Freuds definition at Lacan fortsætter: » Et selvmord er fuldstændig forfejlet hvad lysten angår. [...] Freud siger helt klart og tydeligt, at man ved, at angående al **handling** findes der kun fejlhandling. Det er endda den eneste mulighed for medmennesket [*le semblant*] for at opnå succes. «

Det franske ord *raté*, forfejlet, er også *en succes, der går i vasken*, og det » er den eneste succes som findes «, siger Lacan. Det eneste vi kan gøre, er » at gøre det forkert [*le rater*]« (*Le savoir* :20). Lacan henviser her til hans seminar om *Diskursen der ikke kommer til at lade som om* (Lacan *D'un discours qui ne serait pas du semblant* 1971), hvor han siger, at det vi med sproget udtrykker i diskurserne ikke kan tales til ende. Dette er nær referencen til Kierkegaard, at dét der spekuleres i aldrig kan være definitivt. Kierkegaard siger om Hegel og de andre filosoffer: » de i Grunden eksistere til daglig Brug i ganske andre Kategorier end dem hvori de speculere, trøste sig ved noget ganske Andet end hvad de høitideligt tale om. Deraf al den Løgnagtighed og Confusion som er i Videnskaben « (Kierkegaard 1846 JJ :488 sks.dk).

Lacan siger, at alt det man passende bruger kroppen til, også ens egen krop, alt dét er, til en vis grad, en del af [*participe*] den seksuelle lyst [*jouissance sexuelle*]. Kun er det sådan, at denne seksuelle lyst og orgasme, » når man vil *sætte hånden* [*eller fingeren*] på *dén*, hvis jeg kan udtrykke det sådan, så er den slet ikke mere seksuel, den går tabt. « (*Le savoir* :21).

I det parallelle seminar Lacan holder samme år med titlen : ... *Eller værre* [... *Ou pire*], siger han: » [...] det vigtige i, at jeg siger, at man opnår lyst kun ved den Anden, er dette at man ikke får seksuel orgasme – der er ikke noget seksuelt forhold – ej heller er man orgasmeret. I ser at *lalangue*, som jeg skriver i et ord, *lalangue*, som dog er en god pige, gør modstand her. Hun puster kenderne op. Man opnår lyst, det skal jo siges, ved den Anden; man kommer **mentalt** « (...*Ou pire*: 78).

Lacan siger videre om » den gode pige *lalangue* [...] «, i dét der er umuligt at oversætte og som Lacan skriver bogstaveligt: » hun er kun [*qu(eu)e*] tanke «, – hun tænker ikke på andet (... *Ou pire* 1971-72 :79/83).

Det er *lalangue*, der er i femininum, der bliver til den gode pige, som kun er tanke.

Det der opleves som seksuelt kan man ikke *sætte hånden på*, det kan kun opleves. Den oplevende instans af det oplevede. Det seksuelle er her det forhold til den Anden, der opleves.

I det senere seminar *L'insu* omtaler Lacan den *traumatiske kerne* hos Freud, som » håbet om *at gøre det rigtigt* [*faire-réel*] « og fortsætter: » Sproget, *lalangue*, uanset hvilket sprog det er, er obscønt [*obscénité*]. Det som Freud kalder - beklager denne tvetydighed - den anden-(ob)-scøne [*l'ob-re-scène*], det er netop dét han kalder **den anden scene**, den som sprogbruget [*le langage*] indtager i dét man kalder struktur, elementær struktur, der kan resumeres til det familiært nærtstående. « (*L'insu* :114)

Der henføres her til Claude Levi-Strauss *Les Structures élémentaires de la parenté* 1948, om åbne eller lukkede topologiske grupper [*voisinage*], og henfører også til temaet i *Totem og tabu* af Freud, hvor totemmet står for en familieklan. Totemmerne definerer lovene for de ægteskabelige forbindelser klanerne imellem. Lacan synes egentlig derved at sidestille grammatisk og topologisk struktur. Det vil sige den struktur der er *den viden* som familieklanerne står for.

Kroppen er således ikke noget vi er eller ejer. Vores krop er ikke vores egen (Melman). Vi lever med den, oplever via den. Det tænkte og sagte, psyken, er jo både autonom og afhængig af kroppen (biologi). Det er netop Freuds livslange diskussion ud fra hans første *Entwurf einer Psychologie* [*En psykologisk skitse*] (Freud 1895) om det endogene og eksogene.

Der er intet seksuelt forhold [*il n'y a pas de rapport sexuel*]

» Det der skal uddybes er det femte punkt «, siger Lacan og indrømmer at dette udtryk: » der er ikke noget seksuelt forhold « virker lidt tosset, » man behøver jo bare at gå i seng og bolle en ordentlig gang for at vise det modsatte. «

» Men «, fortsætter han, » det er det eneste eksempel, der ikke viser noget i den retning, da et forhold ikke falder sammen med den **metaforiske** brug af det man udtrykker som: » de har haft seksuelt samvær, eller de har haft et seksuelt forhold [*ils ont eu des rapports*] ««(*Le savoir* :22).

Om metaforen siger Lacan senere i seminaret : » [...] *metaforen*, det er fornuften [*sens*] der kommer til orde, og som langt overgår midlerne. « (*Le savoir* :33). « Der er intet seksuelt forhold – **det er det talende menneske**, jeg taler om. [...]» (*Le savoir* :22a 21b).

Lacan siger videre : » Man kan helt seriøst tale om forhold, ikke blot når det etablerer en diskurs, men når man *siger* det, forholdet. Fordi det er rigtigt, at det **reelle** er der, før end vi **tænker** det, men med forholdet er det meget mere tvivlsomt. Ikke bare er man nødt til at **tænke** det, men man er nødt til at **skrive** det. Hvis I ikke er i stand til at skrive det, så er der ikke noget forhold. « (*Le savoir* :21).

Da man ikke kan *sige* det, forholdet til det andet menneske, da det i det essentielle er bestemt af det der mangler, drager Lacan en videre konsekvens.

Lacan siger » Vi er nu ved det der splitter idéen om seksualiteten ad, og det er at seksualiteten uden tvivl er i centrum for det der foregår i det ubevidste. Men det er i centrum som noget *der mangler*, det vil sige, at i stedet for hvad som helst, der kan **skrives** som et seksuelt forhold som sådan er de blindgyder som lystens [*jouissance*] funktion substitueres af, *dét* der netop er seksuelt, og som Freud selv betegner som den absolutte lyst. Og det er netop det den ikke er, absolut. For det første på grund af den maskuline kastration og af den feminine deling. « (*Le savoir* :22).

Hvis lysten, den seksuelle lyst er absolut som Freud siger det, så er den det vel i det øjeblik den indtræder og lige så hurtigt forsvinder, men den kan på ingen måde udtrykkes, genfortælles, eftergøres som noget absolut, da subjektet er delt. Derimod er der tilbage at kunne skrive det .

Lacan kommer ind på sprogbrugets skrevne udformning og definerer dermed forholdet i seminaret *L'insu*: » [...] man anstrænger sig for at opnå sproget gennem det skrevne. Og det skrevne, det giver kun noget i matematik, det betyder, dér hvor man opererer via den formelle logik, det betyder at udtage et vist antal ting, som man definerer, som man principielt definerer som aksiomer, og man opererer, helt brutalt, kun ved at udtage disse bogstaver, for det er bogstaver. « (Lacan *L'insu* 76-77 :129)

Lacan adskiller det, som er muligt, fra det umulige, der er det Reelle udtrykt i det skrevne. Det **mulige** er det **som ikke holder op med at skrives**. **Det nødvendige er bøjet med det umulige**. Og dette **holder ikke op med ikke at blive skrevet**, det er artikulationen af dette « (Lacan *Encore* 1972-73 :110).

Lacan siger videre, at psykoanalysens funktion er *dét*, der ud fra sprogets funktion og ved induktion kan nærme sig det **reelle**; hvor det reelle ikke er andet, end det ord vi betegner det med. » Jeg mener dermed «, siger Lacan, » at det ikke har anden eksistens end at være en signifiant. Hvad taler jeg om? Jo, om ikke andet end det som man almindeligvis kalder *mænd* og *kvinder*. « [...] » Mænd og kvinder, de er reelle! « (*Le savoir* :34). Lidt senere uddyber han: » Det kan [...] kun udsiges halvt [

mi-dire], dette forhold til lysten [*jouissance*] og forstærke denne laden som om, der helt præcist er det som man kalder – uden at man netop kan sige meget om det [...] – *den tagen sig ud som [le semblant]*, som kaldes **en mand og en kvinde**. « (*Le savoir* :35).

Kvind-en er på den plads, der er S2 i diskurserne (S1, S2, S/ og a). Hun er et ord, uopnåelig som objekt, da » kvind-**en** « [*LA femme* «] ikke eksisterer. Lacan sagde, modsat Simone de Beauvoir, at der kun er ét køn, idet psyken ikke er et køn, da det ubevidste ikke består af modsætninger. Det er derfor at den absolutte kvinde *kvind-en* [*LA femme*] ikke eksisterer som et objekt.

Dette vil heller ikke sige, at der er lighed mellem kønnene, men at der er forskel mellem mennesker, forskel fra individ til individ. Lacan siger: » Hvis jeg siger forskel, så er det fordi, det er netop dét, som tegnet *lig med* har den præntention at slette, at en kvinde et lig med en mand. « (... *Ou pire* :84).

Lacan placerer hermed det seksuelle forhold som det, der ikke kan siges fuldt ud. Det er det vi siger om det kønnede forhold, der ikke kan afgøres som noget endeligt, og som vi kun kan nærme os.

Som matematisk eksempel er dette forhold netop en brøkdel, et rationelt tal der beskriver et forhold mellem to hele tal, hos Lacan et og to, S1 og S2, hvor denne ratio er funderet på ræsonnementer, på argumenter. Det vil aldrig kunne udtrykkes i et præcist defineret helt tal. (Lacan *La logique du fantasme* 1966-67). Vi kan ikke komme frem til et endeligt forhold fra det ene menneske til det andet eller mellem de to køn. (Her specifikt for det danske sprog : talt og talt, hvad enten vi taler eller tæller dem).

Lacan tager dette op i sit sidste seminar: » Det er gennem det, at individet er delt imellem denne S1 (signifiant 1) og denne S2 (signifiant 2), at han holder sig oppe på en sådan måde, at man ikke kan sige, at det kun er den ene af de to signifikanter, der repræsenterer det. « (Lacan *Le moment de conclure* 1977-78).

Forholdet mænd og kvinder imellem er et sprogligt forhold, en realitet der symboliseres i talen, hvilket intet har med biologi at gøre, idet der formodes at være et subjekt der taler.

Det der så er den store diskussion, og som kun skitseres herefter, er det Reelle og dets funktion. Lacan: « [...] der er ingen sandhed om det Reelle, da det reelle tegner sig [i horisonten] som noget der udelukker al mening. » (*L'insu* :108).

Det vil sige, at når spørgsmålet er » Hvad er lystens objekt? «, så handler det ikke om objektet, hvilket er tomt, da der slet ikke er noget der er objekt, men om hvad det er lysten går efter. *Det lysten går efter* er objektet. » Det er opfattelsen der skaber objektet « (Saussure *Cours de linguistique générale* 1916 :23).

Det er vel muligvis således, at Lacan vil differentiere Freud's absolutte for at minde om, at dét lysten går efter er noget, der *in fine* går tabt i forløbet.

Ud fra *det ønskede objekt og lystens objekt* [*L'objet désiré et l'objet du désir*] er det ønskede objekt et objekt der er blevet genopdaget. » Objektets natur er, at det er et genfundet objekt. « (Lacan *L'Éthique* 1959-60). Lystens objekt er således, at der altid vil være noget der gentages symptomatisk, som tegn på det der mangler.

Dette uddrag af Lacan i *L'insu* kan forstås som et resumé af de fem punkter: » Analysanden kender ikke sin egen sandhed, idet han ikke kan udsige den. Det har jeg defineret, som det der ikke holder op med at **skrives**, hvilket vides som symptomet, som

deri er en hindring. « (*L'insu* 1976-77 :117).

Sprogenes lalangue

Lacan skriver *lalangue* ud i et ord, det er det nye, siger han. Vi kan således formode, at Lacan derved bogstavligt talt *skriver* det seksuelle forhold, som kun kan skrives, i det, når det siges, ikke er en entydig sandhed.

I diskussionen om der er et metasprog, et sprog der kan forklare et sprog, siger Lacan, at et sådan ikke eksisterer, man kan ikke tale *ud over* et sprog. Metasprog [*métalangage*] er da kun oversættelse. Lacan siger i sit sidste seminar: » [...], man taler aldrig om et sprog undtagen på et andet sprog « (Lacan *Le moment* 1977-78 :11a). Lacan fortsætter: » Hvis jeg har sagt, at der ikke er noget metasprog er det for at sige, at sprogbruget [*le langage*] ikke eksisterer. Der er kun sprogbrugets mangfoldige støttepunkter som hedder *lalangue*, og det som trods alt er nødvendigt, det er at analysen kommer fra en antagelse, kommer for at dekonstruere med talen [*parole*] dét som talen er konstrueret af. « (Lacan *Le moment* 1977-78 :11a)

Man kan ikke være uden for sproget, man kan ikke komme ud af livets scene, den hinsides scene er en forestilling.

Lacan: » Analysen er en kendsgerning, en social kendsgerning i det mindste, som er funderet på det man kalder tanker, som man udtrykker som man nu kan via *lalangue*, som man har – jeg minder jer om at dette *lalangue*, jeg skrev det i et ord med henblik på at noget derved **fornemmes**. » (Lacan *Le moment* 1977-78 :102).

Affekten [*l'affect*] er, som en undersøgelse konstaterer hos oversættere, at de netop for at finde de samme begreber frem i et andet sprog gennemgår det følelsesmæssige. Man kan også oversætte på en mindre intuitiv og mere teknisk måde. Det er dog blevet vurderet i undersøgelsen at store sproglige forskelligheder bedst oversættes når meningen af indholdet *gennemgås* således at selve kroppen inddrages. I undersøgelsen blev oversætteren filmet samtidig med fejl og rettelser på computeren blev noteret. For at finde et lignende udtryk bruger oversætteren ofte et øjeblik på at sætte sig ind i den pågældende menings situation, og ved at agere, ofte med armene, kommer idéen frem og dermed oversættelsen. Dette gælder for oversættere med to modersmål, i denne undersøgelse mellem norsk og engelsk (*Journées de traductions* Sorbonne ParisIV 2009).

Det mulige holder ikke op med at skrives - i streger og farver

Lacan siger under hans femte punkt om det manglende seksuelle forhold: » Vi kommer til at drukne i alle de problemer der segregerer, og som man vil *kalde*, eller man vil *revse* med termen, racisme; alle de problemer der kun handler om den kontrol af det der foregår af reproduktion af livet hos mennesker, der i forhold til det de siger har en masse samvittighedsproblemer. Det, der er absolut utroligt, er at man endnu ikke har opdaget at **samvittighedsproblemer** er **lystens problemer** [*problèmes de jouissance*]. [...] Viden, dét er af det samme register som lysten [*jouissance*] « (*Le savoir* :23).

Lacan nævner her at problemer med segregation er lystproblemer. Farver brugt som racebeskrivelse er netop den viden der

kommer til udtryk om lysten. Farver er her en måde at se forskelle på, hvor netop forskellene går på det erotiske.

Freud nævner i *Drømmetydningen* (Freud *Die Handhabung der Traumdeutung in der Psychoanalyse* 1911), at vi drømmer i sort og hvidt, i kontraster, eller med det franske kunstmalerudtryk: *le clair-obscur*. Drømmer vi endelig om en farve, siger Freud, har den et tydeligt erotisk indhold, et indhold af viden, som denne farve signalerer. Kunstmaleren Matisse (1869-1954) sagde, at de mest erotiske farver er de tre primære farver rød, blå og gul.

Der er forskellige farver, og der er forskelle på farver. Der er farvernes navne. Kun ganske få er klart beskrevet og kendte. En farve kan således kun beskrives ved siden af, eller i forhold til en anden farve: » Man kan kun definere en farve ud fra en anden farve «, som komponisten Scriabine skriver det, og taler indirekte om sin musik. Denne udtalelse minder om Lacans definition af, at sproget kun kan oversættes. Forskellige farveteorier udlægger forskelle mellem, hvad der er objektivt måleligt og hvilke idéer farverne indtager subjektivt. Øjet fejllæser hvad det ser, da det setet tillægges en logisk idé eller form som ikke er virkelig (se: Edward H. Adelson's skakbrædt). Ligeledes er sprogets beskrivelser ikke gjort ud fra det vi ser, men ud fra den idé vi har om tingene.

Det skal bemærkes, at hos Lacan er der forskel på synet og det man ser med blikket, hvor **synet** [*la vision*] er defineret af Lacan i forhold til spejlbilledet (Lacan *Écrits Techniques* :243).

Lacan taler om ånden, eller psyken, der oplever farver [*l'être de la couleur*], her sidestillet med Lacans *le parlêtre*, (mennesket, den oplevende talende psyke), hvor Lacan foreslår, når han beskriver de tre farver tillagt den borromeanske knude, R.S.I., det Reelle, det Symbolske, det Imaginære, at » der kan være *kvinde mandefarve* og *mand kvindefarve* «. Det der betegnes som *kønnene* ved denne lejlighed, siger Lacan, » [...] hvis vi holder os til, at det Symbolske er en rød ring, så er det kønnede modsætningerne mellem det Imaginære og det Reelle, som mellem Idéen og det Umulige [...] « (Lacan *Le sinthome* 1975-76:132).

Lacan siger, at det Symbolske er *lalangue* (*L'insu*). Det symbolske, den røde ring (farverne på de tre ringe er et forslag fra Lacan) taler om de kønnede forskelle der kommer til udtryk i sproget, i tanken, i det der fornemmes, hvor det der siges er knyttet til modsætningerne mellem idéen (I) og det umulige (R). Det modsatte, eller *forskellige* er da farvet efter hvem der ser, eller opfatter: *kvinde* eller *mand*.

Om det, der så er problematisk, er *Idéen* om tingene eller det *Umulige* Reelle, der altid indfinder sig før eller siden, er et spørgsmål Lacan her lader stå åbent (*Le sinthome* :132).

Farver i sproget, i *lalangue*, gør derfor opmærksom på idéerne og det umulige. Psyken (det værende [*l'être*]) er som det ubevidste, uden modsætning og uden farve. Det sagte har ingen farve. Men talen kan omtale den farvning metaforer tillægges som oplevelse.

Spørgsmålet om farve blev for nylig taget op på et seminar ud fra en klinisk reference: En pige på fire år kommer forfærdet og grædende hjem til sine forældre efter dagens institutionsophold og spørger: » Hvad er det at være sort? «

Den tabuisering, den sociale plads har ladet hende blive en del af, handler åbenlyst ikke om spørgsmålet om pigens oprindelige geografiske etnicitet, men synes mere at handle om de konsekvenser, som denne viden indebærer om den sociale plads som hun synes at spørge ind til.

Det man er (væren) har jo ingen farve, og ingen menneskelig hud har én unik unuanceret pigmentering. Det er her, at Lacans eksempel ud fra Aristoteles' logik med det sorte og ikke-sorte angiver den nødvendige polyvalente logik, der med Lacans ord handler om viden.

Et andet eksempel ses i et eventyr ud fra Lacans devise: « metaforen, det er at lade en mening opstå, der langt overgår midlerne « (*Le savoir* :33). Når prinsessen falder ud af sengen (H.C.Andersen) efter at have sovet en nat på ærten, de tyve edderdunsdyner til trods, så er hun helt blå og brun over det hele. Ved oversættelsen fra dansk til fransk var en yngre elev

blevet berørt over denne farve *brun*, der på fransk læses og forstås som meget mørk eller sort og som den ømskindede prinsesse nu var blevet. Spørgsmålet om farve for denne elev med afrikansk ophav var også her den kongruens mellem farve og det prinsessen netop havde oplevet i nattens løb, det som farverne udtrykker, der er den eros de ubevidst opfattes som, og som eventyret udlægger her som et spørgsmål: Hvad sker der i sengen ?

Når en farve bruges om et menneske, synes vi derfor nærmere totemmet, der har en tabubelæggende funktion.

Ligeledes kan det jo være spændende at reflektere over Freuds mulige udtalelse om det sorte kontinent, at kvinder er som et sort eller dunkelt kontinent; at kvinder er en uoverskuelig uforståelige størrelse, som en anden Darwin-farar kan gå på erotisk opdagelse i? Det **erotiske kontinent** er således det, som Lacan bemærker om kønnenes metaforer *mand* og *kvinde*. Og i krokodillens gab sætter Lacan en fallisk knogle (ben [*os*]), så den ikke kan klappe dens bid sammen undervejs på turen (Lacan *L'envers de la psychanalyse* 1969-70 :133).

På denne måde kan anerkendelse og stigmatisering muligvis næsten sidestilles, det er den ladede affekt, der synes at afgøre forskellen, eller forholdet, eller mangel på samme. I *lalangue* er den viden, der ikke kan siges mulig i *dét der ikke holder op med at skrives* [*ne cesse de s'écrire*]. Stregen i den matematiske ratio skrives eller tegnes, og det der tegnes er netop *dét*, der ikke kan siges, men som netop *kán* tegnes. Det er også humorens streg.

Denne streg, den tegnede streg, udtrykker den identitet, der er denne subjektive individuelle unikke streg, der samtidigt rammer noget universelt. Den tegnede humor er således det delte subjekt, der spørger ind til den Anden.

Lacan siger i *L'insu*: » Man genkender sig selv i vitsens træk [*le trait d'esprit*], fordi dette humoristiske træk har med det, som jeg har kaldt *lalangue* at gøre, man genkender sig selv i vitsen [*le trait d'esprit*], man glider ind i den, og derom har Freud gjort sig nogle betragtninger, som ikke er til at komme udenom. Det jeg mener er, at vitsens træk [*le trait d'esprit*] trods alt er forbundet med dette specifikke som tilegnelsen af *lalangue* omfatter « (*L'insu* :9).

Dette umulige at sige, men som kan skrives eller tegnes, kan også opfattes som alt andet end humoristisk, men netop som et entydigt tegn, der tværtimod stigmatiserer den store Anden. Tegnede tegn kan desværre have den kvalitet, at de kalder på det fatale træk, der kræves af denne inkarnerede Anden.

Patriarken, hjemmet, er i den vestlige verden blevet erstattet af frihed til at lade nye sociale sammenhænge opstå, hvor » Det sværeste er altid den nødvendige form for anderkendelse, da mennesket ikke kan tage den viden der er for pålydende « (Melman *Ephep* 2015).

Gennem den viden der er på spil, lægger *Lalangue* således op til behandling af endnu mange andre emner.

Konklusion - Spørgsmålet om *Lalangue*

Hvad mener Lacan med *lalangue* ?

De mange spørgsmål omkring *lalangue* er blevet gennemgået ved at følge starten af Lacans seminar *Le savoir du psychanalyste* 1971-72. Spørgsmålene om *lalangue* oplyser om psykoanalysens viden og den fine grænse der gør sig gældende i et psykoanalytisk forløb. Det har været nødvendigt at inddrage andre seminarer for at belyse emnet, men mulighederne er langt fra udtømt her.

Det som *lalangue* gør opmærksom på er den mening det imaginære har som værende nødvendig [*ne cesse*] i det forhold vi har til det andet menneske.

Ved at følge Lacans borromeanske knude kan det måske siges således : Det Imaginære er knyttet til det Symbolske. Det at tale er i sig selv en symbolsk handling bygget på kroppens fornemmelser. Dette symbolske er knyttet til det Reelle, virkelighedens præmisser, der igen er afhængig af det Imaginære. Det imaginære er også Freuds illusion og diskusion om kultur (Freud *Zeitgemäβes* 1915, Freud 1927). Dette nødvendige [*ne cesse – aire, trait unaire*] imaginære holder ikke op med at skrives [*ne cesse de s'écrire*]. *Lalangue* indleder således spørgsmålet om sprogets måder at knytte sig til idéen om den anden på.

Charles Melman skriver i *Apropos de Lacan*: » Lacan gen-indsætter en form for distance, - han er blandt andet ofte blevet opfattet som en tyrann - en symbolsk distance, der ikke er nødvendig, da det reelle gør sit arbejde, da det reelle er en del af den menneskelige psyke. « Charles Melman siger videre: » Der er ingen grund til at vedligeholde en form for utilfredshed, at sørge for, at den er ordentligt på plads, da signifianten, som vi er afhængige af, tager sig af dette helt af sig selv « (Melman *Apropos de Lacan* in *Ephep* 2014).

Lalangue inddrager gentagelsen som det ubevidstes struktur. Måske er det muligt, at Lacans *la passe* kan forstås som gentagelsen, som en gentagende fornyende analyse, at » det nye « som Lacan så ofte siger det, at det ikke kan være andet end nyt, da ingen oplever det samme to gange.

Det nye er således det, der sætter dét der var før ind som det væsentlige.

Resistens er derfor det nødvendige, der ikke holder op [*ne cesse*] med at skrives overfor den forskel der rummer det umulige Reelle.

Lene Scharling Thomsen

Psykoanalytiker, medlem af l'Association lacanienne internationale, Frankrig

Master filosofi og psykoanalyse

Underviser på l'Ens, rue d'Ulm, Paris

Artiklen er udelukkende baseret på de tekster der er tilgængelige i Frankrig og henviser ikke til en tilsvarende dansk bibliografi.

Alle oversættelser af Lacan er foretaget af skribenten.

Hvor ikke andet er anført, er alle oversættelser i denne artikel af skribenten (ov.skri.).

Bibliographie

ADAM, Rodolphe, *Lacan et Kierkegaard*, Paris, Presse Universitaire de France, 2005

BOURBAKI, N., *Éléments de mathématique, II, Les structures de l'analyse, Livre III topologie générale*, 1951, Paris, Éditeurs Herman & Cie, 1951

DARMON, Marc, *Essais sur la Topologie lacanienne, nouvelle édition, revue et augmenté*, Paris, Édition de l'Association lacanienne internationale, 2004

GÖDEL, Kurt, NAGEL, Ernest, NEWMAN, James R., et GIRARD Jean-Yves, *Le théorème de Gödel 1931*, Éditions du Seuil, 1989

FOUCAULT, Michel : *Qu'est-ce qu'un auteur ?* Séance du samedi 22 février 1969, in Extrait de "Bulletin de la société française de philosophie", tome 64, 1969, Paris, A. Colin, 1970

FREUD, Sigmund, *Oeuvres complètes*, tomes I-XXI, Paris, Presses universitaires de France, 1994 – 2012

FREUD, Sigmund, *Esquisse d'une psychologie [Entwurf einer psychologie]*, 1895, Paris, Édition Érès, 2011

FREUD, Sigmund, *L'interprétation des rêves [Die Traumdeutung]*, 1900, Paris, Presses universitaires de France, 1926 et 1967

FREUD, Sigmund, *Sens opposé des mots originaires [Über den Gegensinn der Urworte]*, 1910, in *Oeuvres complètes*, tome X, Paris, Presses universitaires de France, 1993, pp. 165-176

FREUD, Sigmund, *L'Interprétation du rêve, 1899-1900, [Die Handhabung der Traumdeutung in der Psychoanalyse]* 1911, in *Oeuvres complètes*, tome IV, Paris, Presses universitaires de France, 2003

FREUD, Sigmund, *Totem et tabou [Totem und Tabu]*, 1912, in *Oeuvres complètes*, tome XI, Paris, Presses universitaires de France, 2009, p. 189-385

FREUD, Sigmund, *L'intérêt que présente la psychanalyse [Das Interesse an der Psychoanalyse]*, 1913, in *Oeuvres complètes*, tome XII, Paris, Presses universitaires de France, 2006, p.113

FREUD, Sigmund, *Das philosophische Interesse in Das Interesse an der Psychoanalyse*, 1913,

https://archive.org/stream/GS_IV_1924_Psychopathologie_k#page/n335/mode/2up [5]

FREUD, Sigmund, *Remémoration, répétition et perlaboration [Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten] [Erindring, gentagelse og gennemarbejdning]*, 1914, in *Oeuvres complètes*, tome XII, Paris, Presses universitaires de France, 2009, p. 185-196

FREUD, Sigmund, *Actuelles sur la guerre et la mort [Zeitgemäßes über Krieg und Tod]*, 1915, in *Oeuvres complètes*, tome XIII, Paris, Presses universitaires de France, 1994, pp. 127-157

FREUD, Sigmund, *Deuil et mélancolie [Trauer und Melancholie]*, in *Métapsychologie*, en 1915, in *Oeuvres complètes*, tome XIII, Paris, Presses universitaires de France, 1994, p. 261-280

FREUD, Sigmund, *Au-delà du principe de plaisir [Jenseits des Lustprinzips]*, 1920, in *Oeuvres complètes*, tome XV, Paris, Presses universitaires de France, 1998

FREUD, Sigmund, *Au-delà du principe de plaisir [Jenseits des Lustprinzips]*, 1920, (Traduction de l'Allemand par le Dr. S. Jankélévitch en 1920), http://classiques.uqac.ca/classiques/freud_sigmund/essais_de_psychanalys... [6]

FREUD, Sigmund, *Psychologie des masses et analyse du moi, [Massenpsychologie und Ich-Analyse]*, 1921, in *Oeuvres complètes*, tome XVI, Paris, Presses universitaires de France, 1991

FREUD, Sigmund, *Massenpsychologie und Ich-Analyse, III. Andere Würdigungen des kollektiven Seelenlebens*, 1921, édition :

<http://www.textlog.de/freud-psychoanalyse-kollektiven-seelenlebens.html> [7]

FREUD, Sigmund, *L'avenir d'une illusion [Die Zukunft einer Illusion]*, 1927, in *Oeuvres complètes*, tome XVIII, Paris, Presses universitaires de France, 1994, pp. 141-197

FREUD, Sigmund, *Le malaise dans la culture* [*Das Unbehagen in der Kultur*], 1929, in *Oeuvres complètes*, tome XVIII, Paris, Presses universitaires de France, 1994, pp. 245-333

FREUD, Sigmund, *Pourquoi la guerre* [*Warum Krieg*], 1932, in *Oeuvres complètes*, tome XIX, Paris, Presses universitaires de France, 1994, pp. 61-68

KIERKEGAARD, Søren, *Oeuvres Complètes*, traduit par TISSEAU, Paul-Henri et JACQUET-TISSEAU, Else-Marie, 20 tomes, Paris, Éditions L'Orante, 1960-1986

KIERKEGAARD, Søren, *Søren Kierkegaards skrifter* [*Les écrits de Søren Kierkegaard*], Copenhague, 2014, <http://sks.dk> [8]

KIERKEGAARD, Søren, *La Reprise*, 1843, traduction et présentation : Viallaneix, Nelly, Paris, Édition Gallimard GF, 1990

KIERKEGAARD, Søren, *La Répétition. Essai de psychologie expérimentale*, 1843, traduit du danois par Privat, Jacques, préface Ejby Poulsen, Karl, Paris, Payot & Rivages, rééd. 2003

KIERKEGAARD, Søren, *Gjentagelsen* [*La Répétition*], 1843, Gyldendal 1963

LACAN, Jacques, *Écrits*, Paris, Seuil, 1966

LACAN, Jacques, *Le séminaire sur « La lettre volée »*, 1955-56 et 1966, suivi de *Présentation de la suite, Introduction et Parenthèse des parenthèses (1966)*, in *Écrits*, Paris, Seuil, 1966, pp. 11-61

LACAN, Jacques, *L'identification* [*Identificeringen*], 1961-62, Paris, Édition de A.L.I. (Association lacanienne internationale) **p.h.c. (publication hors commerce [ikke kommerciel udgivelse])**, 2005, p. 239

LACAN, Jacques, *La logique du fantasme* [*Fantasmens logik*], 1966-67, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005

LACAN, Jacques, *L'acte Psychanalytique* [*Den psykoanalytiske akt*], 1967-1968, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005

LACAN, Jacques, *D'un autre à l'Autre* [*Fra den anden til den Anden*], 1968-69, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005, p. 346

LACAN, Jacques, *Le savoir du psychanalyste* [*Psykoanalytikerens viden*], 1971-72, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005 (a)

LACAN, Jacques, *Le savoir du psychanalyste* [*Psykoanalytikerens viden*], 1971-72, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2008 (b)

LACAN, Jacques, ... *Ou pire* [...*Eller værre*], 1971-72, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005 (a), 2008 (b)

LACAN, Jacques, *L'Étourdit* in *Scilicet* 1973, Paris, Éditions du Seuil, 1973

LACAN, Jacques, *R.S.I.*, 1974-75, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005 (a)

LACAN, Jacques, *L'insu que sait de l'une-bévue s'aile à mourre*, 1976-77, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005 (a), 2014 (b)

LACAN, Jacques, *Le moment de conclure*, 1977-78, Paris, Édition A.L.I. p.h.c., 2005

MELMAN, Charles, *L'Homme sans gravité Jouir à tout prix*, Denoël, 2002

MELMAN, Charles, *La nouvelle économie psychique*, Édition Éres, 2009

MELMAN, Charles, *Scène transférentielle du traumatisme*, Paris, édition site de l'EPHEP : <http://www.ephep.com/fr/content/sc> [9]ène-transférentielle-du-traumatisme, 2013

MELMAN, Charles, CZERMAK, Marcel, *Analyse conjointe de présentations de cas de patients psychotiques - 3*, Paris, édition site de l'EPHEP : [http://www.ephep.com/fr/content/cmelman-et-mczermak-analyse-conjointe-de-pr\[10\]ésentations-de-cas-de-patients-psychotiques-3](http://www.ephep.com/fr/content/cmelman-et-mczermak-analyse-conjointe-de-pr[10]ésentations-de-cas-de-patients-psychotiques-3) 2014-15

MELMAN, Charles, *Lecture et commentaire du texte de Freud : une phobie chez un petit garçon de 5 ans, le petit Hans – 2*, Paris, édition site de l'EPHEP : <http://www.ephep.com/fr/content/chmelman-lecture-et-commentaire-du-texte...> [11]çon-de-5-ans, 2014

MELMAN, Charles, *A propos de Lacan*, 2014, édition site de l'EPHEP : <http://www.ephep.com/fr/content/info/ch-melman-psychopathologie-de-la-vi...> [12]

SAUSSURE, Ferdinand de, *Cours de linguistique générale*, 1916, Paris, Édition Payot, 1972

SCHARLING THOMSEN, Lene, *La phénoménologie de la répétition*, Paris, mémoire de master Université Paul-Valéry, *ikke udgivet*, 2013

Litteratur

POE, Edgar Allan, *La lettre volée*, in *Histoires extraordinaires* [traduction Charles Baudelaire], pp. 92-115, Paris, Édition Gallimard – Collection folio classique, 1973, L'introduction 2004

© *Droits d'auteur* Lene Scharling Thomsen

[1] [13] *Artiklen er udelukkende baseret på de tekster der er tilgængelige i Frankrig og henviser ikke til en tilsvarende dansk bibliografi.*

[2] [14] Det kan noteres, at ud over gentagelsen som den observeres i klinikken er det muligt at det også her er Kierkegaards *Gjentagelsen*, der ligger til grund, sådan som der refereres til denne i hele Lacans seminar (Adam *Lacan et Kierkegaard* 2005). I nogle af de franske oversættelser af *Gjentagelsen* oversættes titlen bogstaveligt : (i)gen-tagelsen : *La reprise*.

[3] [15] Sprog, tungemål, (tunge, mæle) [*Langue (n. f.)*] tunge, organ til at smage og tale med. Ordforråd og syntaks tilhørende et samfund. - Måden at udtrykke sig på. (ov. skri.)

[4] [16] Freud bruger det tyske ord *einfall*, på dansk: et indfald. Tysk : *witz* ; fr.: *mot d'esprit*, hvor Lacan også kan fremhæve det man identificerer sig med, som værende et identitetstræk ved dette indfald og kalder det *trait d'esprit*.

URL source: <https://ephep.com/fr/content/texte/lene-scharling-thomsen-lacans-la-lalangue>

Liens:

[1] file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftn1

[2] file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftn2

- [3] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftn3](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftn3)
- [4] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftn4](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftn4)
- [5] https://archive.org/stream/GS_IV_1924_Psychopathologie_k#page/n335/mode/2up
- [6] http://classiques.uqac.ca/classiques/freud_sigmund/essais_de_psychanalyse/Essai_1_au_dela/au_dela_prin_plaisir.html
- [7] <http://www.textlog.de/freud-psychoanalyse-kollektiven-seelenlebens.html>
- [8] <http://sks.dk>
- [9] <http://www.ephep.com/fr/content/sc>
- [10] <http://www.ephep.com/fr/content/cmelman-et-mczermak-analyse-conjointe-de-pr>
- [11] <http://www.ephep.com/fr/content/chmelman-lecture-et-commentaire-du-texte-de-freud-une-phobie-chez-un-petit-gar>
- [12] <http://www.ephep.com/fr/content/info/ch-melman-psychopathologie-de-la-vie-quotidienne-les-reponses-de-jacques-lacan>
- [13] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftnref1](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftnref1)
- [14] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftnref2](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftnref2)
- [15] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftnref3](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftnref3)
- [16] [file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20\(1\).doc#_ftnref4](file:///C:/Users/Moi/Downloads/Lene_LALANGUE_DANOIS_SCHARLING_03%20(1).doc#_ftnref4)